

**NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU
PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY
V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY,
MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ
SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA
A REKTIFIKACE**

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ

S o u h r n

Východiska: Specializovaná ambulantní léčba závislostí na alkoholu (protialkoholní poradny) má na našem historickém území (Čechy, Morava a Slezsko) již více jak stodesetiletou tradici, pocházející ještě z doby Rakousko-Uherské monarchie. Data vzniku první protialkoholní poradny v Brně, kterou vedl MUDr. Hugo Deutsch, jsou však až do dnešní doby uváděna chybně.

Cíl: Cílem práce bylo nalézt a zanalyzovat prameny tohoto stále se opakujícího chybného datování a uvést je na pravou míru.

Metoda: Při pátrání byla použita kvalitativní obsahová analýza nám dostupného publikovaného písemného a internetového materiálu a materiálu archivního, vztahujícího se k uvedenému tématu.

Výsledky: Chybné datování vzniku první protialkoholní poradny v Brně (roky 1910 a 1912) se konzistentně objevuje ve veškerém, námi analyzovaném materiálu

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

z českých a československých zdrojů a dovedlo nás ke dvěma pramenům: k Antonínu Marešovi a Jaroslavu Skálovi. Zde naše pátrání skončilo, neboť oba autoři neuvádějí nikdy zdroje, z kterých tyto nesprávné informace čerpali. Za pomoci původních, dobových materiálů jsme našli správné datum vzniku první protialkoholní poradny v historických zemích.

Diskuze: Je diskutován původ nesprávných informací, pocházejících s největší pravděpodobností od Antonína Mareše.

Závěr: Analýzou publikovaných a archivních materiálů se podařilo odhalit zdroje nesprávného datování vzniku první protialkoholní poradny v našich historických zemích a hlavně, což je nejdůležitější, nalézt skutečné datum vzniku této poradny v Brně.

Klíčová slova: první protialkoholní poradna – Brno – Hugo Deutsch – Antonín Mareš – Jaroslav Skála

J. M. Nerad, L. A. B. Neradová: INCORRECT DATING OF THE ESTABLISHMENT OF THE FIRST OUTPATIENT ANTI-ALCOHOL COUNSELING CENTER IN HISTORICAL COUNTRIES (BOHEMIA, MORAVIA AND SILESIA) BEFORE THE FIRST WORLD WAR, ITS ANALYSIS AND RECTIFICATION

S u m m a r y

Background: Specialized outpatient treatment of alcohol addiction (anti-alcohol counseling centers) has more than hundred and ten years tradition in our historical territory (Bohemia, Moravia and Silesia), dating back to the time of the Austro-Hungarian Monarchy. However, the data of establishment of the first anti-alcohol counseling center in Brno, which was led by medical doctor Hugo Deutsch, are until now wrongly stated.

Aim: The aim of the work was to find and analyze the sources of this ever-recurring erroneous dating and put them in perspective.

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

Methods: A qualitative content analysis of available published written and internet material plus archival material related to the given topic was used during the research.

Results: The incorrect dating of the establishment of the first anti-alcohol counseling center in Brno (years 1910 and 1912) appears consistently in all the material we analyzed from Czech and Czechoslovakian sources and led us to two sources: Antonín Mareš and Jaroslav Skála. This is where our research ended, as both authors never state the sources from which they drew this incorrect information. With the help of original, period materials, we found the correct date of the establishment of the first anti-alcohol counseling center in historical territory (Bohemia, Moravia and Silesia).

Discussion: The origin of the incorrect information is discussed, most likely coming from Antonín Mareš.

Conclusion: By analyzing published and archival materials, it was possible to reveal the sources of incorrect dating of the first anti-alcohol counseling center in our historical territory and most importantly, to find the correct date of establishment of this first outpatient anti-alcohol counseling center in Brno.

Key words: first anti-alcohol counseling center – Brno – Hugo Deutsch – Antonín Mareš – Jaroslav Skála

Úvod

Již více jak padesát let se objevuje v českých a dříve československých odborných a jiných publikacích chybné datování (rok 1910 a rok 1912) vzniku první protialkoholní poradny (Brno) v našich historických zemích v době Rakousko-Uherské monarchie. Této okolnosti jsme si všimli před několika lety a naše badatelská zvědavost byla natolik podnícena, že jsme začali pátrat po správném datu vzniku této brněnské poradny. Což se nám podařilo. Pochopitelně jsme mohli napsat krátkou stať o založení této první poradny a to se správným datováním a tím celou problematiku „odbyt“. Při našem pátrání jsme ale byli konfrontováni i s jinými nepřesnostmi a nesprávnými údaji, takže jsme se nakonec rozhodli pro značně obtížnější historio-
grafický přístup, neboť se domníváme, že si jej tato problematika zaslouží.

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

Cíl

Cílem naší práce bylo vypátrat v publikovaných pracích (tištěných a internetových) a v materiálech archivních informace vztahující se ke vzniku (včetně datování) první protialkoholní poradny v Čechách, na Moravě a Slezsku před první světovou válkou, která byla založena v Brně, získané informace přehledně kategorizovat do tématických celků podle původu a chronologicky je seřadit. Poté následoval cíl nejdůležitější: nalézt správné datum a okolnosti vzniku této poradny.

Metoda

Při zkoumání byla použita kvalitativní obsahová analýza nám dostupného publikovaného písemného, internetového a archivního materiálu. Jednalo se o zhruba 22 tisíc stran analyzovaného textu. Získaná relevantní data byla fixována a vzájemně porovnána. Po dosažení teoretické saturace informací jsme přikročili k analýze výsledků.

Výsledky

Jsme rozdělili do tří kategorií:

- I. Informace pocházející A. přímo, nebo B. nepřímo od Antonína Mareše.
- II. Informace pocházející A. přímo, nebo B. nepřímo od Jaroslava Skály.
- III. Informace bez udání pramene.

Informace pocházející přímo od Antonína Mareše nebo od Jaroslava Skály: můžeme předeslat, že oba autoři nikde a nikdy neuvádějí zdroje, z kterých tyto informace čerpali, takže u nich pátrání končí.

Informace pocházející nepřímo od Antonína Mareše nebo od Jaroslava Skály: jde o publikace odvolávající se na jednoho z těchto dvou autorů, popřípadě na autory, kteří se na jednoho z těchto dvou odvolávají.

Informace bez udání pramene komentář nepotřebují.

I. A. Informace pocházející přímo od Antonína Mareše, chronologicky.

a) V publikovaných pramenech, nám dostupných, pochází první zmínka o nesprávném datování z roku 1970: „V roce 1912 byla v Brně otevřena

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

také první česká protialkoholní poradna. Byla umístěna ve Starobrněnské ulici č. 16. Porady pacientů se poskytovaly vždy v pondělí a ve čtvrtek od půl šesté do sedmé hodiny večer. Docházka byla dobrovolná, ordinující lékař nedostával žádný honorář. Zpravidla byl získán soudruhy. Prvý lékař, který v poradně ordinoval, byl doktor Hugo Deutsch. Byla to u nás prvá poradna vůbec.“ (Mareš, 1970).

b) „V roce 1912 otevírá se v Brně první česká protialkoholní poradna. Byla v Starobrněnské ulici č. 16. Porady se poskytovaly 2x týdně a to v pondělí a čtvrtek večer od 5.30 do 7.00. V této první poradně ordinoval brněnský lékař MUDr Hugo Deutsch. Pracovala do roku 1915. Válečné omezení alkoholu až k prohibici vymýtilo alkoholismus na minimum, takže poradna činnost zastavila.“ (Mareš, 1981).

c) „V roce otevření poradny, v únoru 1910 přednáší v Brně MUDr. Hugo Deutsch o zdravotním významu otázky alkoholismu. Dr. Deutsch byl sociálním demokratem jako tehdy Hybeš. Deutsch vypracoval sociálně demokratický protialkoholní program, otiskl jej v časopise Alkoholgegner. V dohodě se zemským spolkem proti alkoholismu na Moravě zřídil r. 1912 Dr. H. Deutsch ve své ordinaci v Brně v Starobrněnské ulici č. 16 stálou protialkoholní poradnu, ve které se porady poskytovaly dvakrát týdně, a to v pondělí a ve čtvrtek vždy od 5.30 do 7 hodin večer. Dr Deutsch ordinoval zdarma. Byla to první protialkoholní poradna v českých zemích. Poradna trvala do roku 1915.“ A dále: „Vznik brněnské poradny je třeba hledat již v roce 1910, kdy se v Brně ustavila První rakouská společnost proti pijáckým mravům Nephalia, jejímž iniciátorem byl právě MUDr. Hugo Deutsch.“ (Mareš, 1982).

Tento text je rozporuplný a nalézá se v něm řada nepřesností a nesprávných údajů. Přednáška MUDr Hugo Deutsche se jmenovala „Sociální a zdravotní význam otázky alkoholové“, nikoliv „alkoholismu“ (Protialkoholní hlídka (1), 1910). Zemský spolek proti alkoholismu na Moravě, založený 19. května 1907 (Staněk, 1924), neměl se vznikem poradny nic společného, jak o tom referujeme níže. Antonín Mareš situuje v tomto textu vznik poradny dvakrát do roku 1910 a jednou do roku 1912. Spolek „Nephalia“ vznikl před desátým říjnem 1906 (přesné datum se nám nepodařilo zjistit), Hugo Deutsch nestál u jeho zrodu a nebyl založen v Brně nýbrž ve Vídni, jak svědčí následující text: „Díky iniciativě známého průkopníka ab-

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

stinence profesora Augusta Forela (Chigny, Švýcarsko) byl nyní i ve Vídni, podle příkladu v cizině široce rozšířeného a úspěšného řádu „Dobrých templářů“, založen spolek pro boj proti pijáckým mravům pod názvem „První rakouská společnost proti pijáckým mravům „Nephalia“. Hlavními cíli této humanitární společnosti jsou šíření totální abstinence, záchrana pijáků a ochrana uzdravených pijáků před recidivou. Ustanovení společnosti již proběhlo: Předsedou je lékař Dr. Karl Freund, zástupci jsou lékařova manželka paní Rudolfine Sperber a lékař Dr. Aladar Bekes. Zájemci nechtě se obrací na Dr. Freunda, XIV., Ullmannstrasse 57.“ (Abstinenzpropaganda, 10. října 1906). Poznámka na okraj: „Nephalia“ byla založena, neboť výše zmiňovaná organizace „Dobrých templářů“ nebyla v Rakousku povolena, citujeme: „Jedině rakouské úřady vidí v Templářích nějaké státu nebezpečné spiklence a odpírají jim dáti povolení.“ (Protialkoholní hlídka (2), 1910). Hugo Deutsch nikdy neměl „svou ordinaci“ na Starobrněnské ulici (Altbrünnergasse) číslo 16 v Brně. Dům na této adrese (č. p.33/16) je západní částí nyní památkově chráněného dvojdomu dodnes v Brně zvaného „Schmetterhaus“ (někdy též Schmetterhof nebo Schmetterhofe) podle haly s kupeckými krámkami, který byl od roku 1708 majetkem Královského města Brno (Městský dvojdům Schmetterhaus – Salmovský dům, datum neuvedeno). Magistrát města Brno zde dal k dispozici prostory pro protialkoholní poradnu a to v jejích počátcích (Fürsorgestelle für Alkoholkranke (2), 1911).

d) „A v roce 1912 zřízena v Brně první protialkoholní poradna (ordinoval MUDr. Hugo Deutsch.)“ (Mareš (1), 1984).

e) Text totožný s výše uvedenou citací z roku 1982, uvedenou pod c) (Mareš (2), 1984).

f) „Lidové abstinentské hnutí na Moravě otevřelo první protialkoholní poradnu v našich zemích (1912 v Brně).“ (Mareš, 1986).

I. B. Informace pocházející nepřímo od Antonína Mareše, chronologicky.

1. Publikace odvolávající se na Antonína Mareše.

a) „1912 v Brně otevřena první česká protialkoholní poradna. Docházka byla dobrovolná, ordinující lékař nedostával honorář (prvním lékařem byl Dr. Hugo Deutsch.) Byla to u nás vůbec první protialkoholní poradna (Ant. Mareš 1970).“ (Hanzlíček, 1982).

b) „První léčebna pro osoby závislé na alkoholu byla otevřena v roce

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

1909, což je oproti ostatním státům Evropy relativně pozdě. Vznikla na severní Moravě a o rok později již byla zřízena také protialkoholická poradna (Mareš, 1970, s. 13).“ (Mužíková, 2012). V práci Antonína Mareše, na kterou autorka odkazuje (Mareš, 1970, s. 13)) se na straně třináct nic z citovaného nenachází. Zato na straně 17 čteme: „Morava také měla první léčebnu pijáků v Rakousku a tím i v českých zemích. Byla otevřena už v roce 1910 ve Velkých Kunčicích pod Radhoštěm a zasloužil se o ni především P. Konařík, který nechal svého povolání a přešel do léčebny jako vedoucí.“ A na straně 18 pokračuje: „V roce 1912 byla v Brně otevřena také první česká protialkoholní poradna.“ Zde se jedná o dvě nesprávná datování, a to jak vzniku protialkoholní léčebny ve Velkých Kunčicích pod Radhoštěm, tak vzniku první protialkoholní poradny. Chronicky chybné datování vzniku abstinentské léčebny ve Velkých Kunčicích pod Radhoštěm v československé a české adiktologii nebylo předmětem našeho zkoumání, přesto si dovolíme malou odbočku. Citujeme Bedřicha Konaříka (Konařík, 1912): „Zprávy spolkové. Konečně. 27 prosince 1911 konečně naše abtinentní léčebna povolena výnosem c.k. místodržitelství. Týmž dnem zahájena léčba. Status léčebny, služební instrukce pro personál a domácí řád nabyly tím dnem své platnosti.“ Správné datum, doplněné explikací, nedávno publikoval Jaroslav Šejvl (Šejvl, 2020).

c) V téže publikaci (Šejvl, 2020) převzal autor od Antonína Mareše nesprávné datum založení první protialkoholní poradny: „Nezastupitelnou roli zde sehrály moravské instituce, které byly průkopníky v protialkoholních aktivitách. V několika rovinách dosáhly nezpochybnitelného prvenství, na které další protialkoholní aktivity navazovaly a rozšiřovaly jej: f) byla zde v roce 1912 otevřena první protialkoholní poradna (Mareš, 1981b).“ Jaroslav Šejvl čerpal tuto informaci z nepublikované práce Antonína Mareše „Historie lidového hnutí abtinentního v Československu – Morava, část II“, která je uložena v Archivu Národního muzea. Mimochodem tento Marešův strojopis pochází z roku 1980, nikoliv z roku 1981 jak Jaroslav Šejvl uvádí (Mareš, 1980).

2. Publikace odvolávající se na autory, kteří se na Antonína Mareše odvolávají

a) „f) byla v roce 1912 otevřena první protialkoholní poradna (Šejvl, 2020).“ (Blajko, 2021).

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

II. A. Informace pocházející přímo od Jaroslava Skály, chronologicky.

V klasickém díle Jaroslava Skály (Skála, 1957) žádnou zmínku o první protialkoholní poradně před první světovou válkou v historických zemích nenajdeme.

a) „1910 – protialkoholní poradna v Brně (zanikla v roce 1915).“ (Skála (1), 1989).

b) „Prvenství protialkoholní poradny patří rovněž Moravě: MUDr. Deutsch v ní pracoval v rámci své ordinace 2x týdně od roku 1912-1915.“ (Skála (2), 1989).

c) „1910 protialkoholní poradna v Brně (zanikla v roce 1915).“ (Skála, 1997/1998).

d) „1910 – Zřízena protialkoholní poradna v Brně (zanikla v roce 1915, obnovena 1931).“ (Skála, 2003).

II. B. Informace pocházející nepřímo od Jaroslava Skály, chronologicky.

1. Publikace odvolávající se na Jaroslava Skálu.

a) „Doc. MUDr. Jaroslav Skála také poukázal na skutečnost, že již v roce 1910 byla v Brně otevřena první protialkoholní poradna Dr. Janem Novotným, která byla druhou poradnou svého druhu v Evropě.“ (Juráková, 1998). Autorka má zřejmě na mysli Jana Novotného, narozeného 7. 6. 1889, zesnulého v roce 1972, absolventa pivovarnické školy v Praze (1909) a diplomovaného sládky, který se po léčení pro závislost na alkoholu v roce 1927 a po následné recidivě stal trvalým, důsledným, tvořivým abstinentem a pracoval v různých protialkoholních poradnách, nejdéle v Brně. Titul „Dr.“ nevlastnil a v roce 1910 protialkoholní poradnu v Brně nezaložil. (Viewegh, 1967). Též je nesprávný údaj, že brněnská (protialkoholní) poradna byla svého druhu druhá v Evropě. V Německu jich byla již celá řada, přičemž první vznikla v roce 1894 (Dritter österreichischer Alkoholgegner-tag in Salzburg: Die Trinkerfürsorge, 1912; Personalien und Notizen: Fürsorgestelle für Alkoholranke, 1912).

b) „V Brně v roce 1910 začíná působit první poradna pro alkoholiky (Duka, 2011).“ Autor odkazuje jakožto zdroj informace na knihu Jaroslava Skály „...až na dno?“, 4. vydání, ovšem v této publikaci se žádná informace o první protialkoholní poradně v Brně nenachází. (Skála, 1988). Pravděpodobně si spletl zdroj s jinou, jím citovanou knihou, kde tato informace ob-

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

sažená je. Jedná se o knihu Jaroslava Skály „Lékařův maraton“ (Skála 1997/1998).

c) „Rok 1910 – zřízena protialkoholní poradna v Brně (zanikla v roce 1915, obnovena 1931), (Kalina a kol., 2003).“ (Koch, 2011). Autor cituje zřejmě z kapitoly „Krátká historie léčby závislých na alkoholu v ČR“ od Jaroslava Skály, která je v této publikaci uvedena (Skála, 2003).

d) „První protialkoholní poradny vznikaly na území dnešní České republiky od roku 1910. (Skála, 2003; Kalina, 2007).“ (Nechanská a kol., 2011). Tento údaj autoři čerpají z publikace první (Skála, 2003), údaje čerpané od Kamila Kaliny (Kalina, 2007) se vztahují k jiným informacím uvedeným ve stejném odstavci.

e) „V roce 1910 byla zřízena protialkoholní poradna v Brně, následně pak v Praze ve Vršovicích a v Nuslích. (Kalina a kol., 2003).“ (Bořecká, 2014). Autorka cituje zřejmě z kapitoly „Krátká historie léčby závislých na alkoholu v ČR“ od Jaroslava Skály, která je v této publikaci uvedena (Skála, 2003).

f) „Mezníky historie léčby zde uvedené, popsal Doc. MUDr. Jaroslav Skála, CSc. (2003). 1910 – zřízena protialkoholní poradna v Brně (zanikla v roce 1915, obnovena 1931).“ (Mrkosová, 2015).

2. Publikace, odvolávající se na autory, kteří se na Jaroslava Skálu odvolávají.

Žádné jsme nenalezli.

III. Data bez udání zdroje, chronologicky.

a) „Ve Starobrněnské ulici v Brně byla roku 1912 otevřena první česká protialkoholní poradna.“ (Svoboda, 1987). Seznam použité literatury neuveden.

b) „První protialkoholní poradna byla založena v r. 1910 v Brně, zanikla v r. 1915 a její činnost byla obnovena v r. 1931, kdy vznikla v Brně druhá poradna (Dr. Zdeněk Lauterer).“ (Popov, 2005). Seznam použité literatury neuveden.

c) „V roce 1910 byla zřízena protialkoholní poradna v Brně.“ (Kettnerová, 2016). Autorka cituje Michala Miovského, ten zdroj této informace neuvádí. Seznam použité literatury neuveden.

d) „První protialkoholní poradna vznikla v Brně v roce 1910.“ (Sobková, J., Kudlová, P., 2016). V textu není uveden pramen. Podle seznamu uve-

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

dené literatury se domníváme, že by tato informace mohla pocházet buď od Jaroslava Skály (Skála, 2003) nebo od Jarmily Šmoldasové (Šmoldasová, rok neuveden), která v Olomouci přednáší (či přednášela) v bakalářském programu „Ošetřovatelství“ a článek je upravenou verzí bakalářské práce Jany Sobkové, která stejně jako Pavla Kudlová v Olomouci pracuje (či pracovala).

e) „Od roku 1910 začaly v Československu vznikat poradny pro závislé na alkoholu (první fungovala 1910 – 1915 v Brně).“ (Černý, 2016). Poznámka na okraj: V uvedených letech Československo neexistovalo. Podle seznamu uvedené literatury se domníváme, že by tato informace mohla pocházet buď od Jaroslava Skály (Skála 1997/1998), nebo Petra Popova (Popov, 2005).

f) „1910 – První protialkoholní poradna v Brně“ (Šmoldasová, rok neuveden). Seznam použité literatury neuveden.

Četnost datování vzniku první protialkoholní poradny v našich historických zemích (Brno) vypadá v přehledu následovně:

1. Antonín Mareš udává v šesti publikacích 4x rok 1910, 6x rok 1912, v některých publikacích udává obě data.

2. S odvoláním (přímým či nepřímým) na publikace Antonína Mareše z roku 1970: 1x rok 1910, 1x rok 1912.

3. S přímým a nepřímým odvoláním na archivní, nepublikovanou informaci Antonína Mareše z roku 1981 (správně rok 1980) : 2x rok 1912

4. Jaroslav Skála udává ve čtyřech publikacích 3x rok 1910, 1x rok 1912.

5. S odvoláním na Jaroslava Skálu: 6x rok 1910.

6. Data bez udání zdroje: 5x rok 1910, 1x rok 1912.

Celkem je tedy v námi prošlých československých a českých publikacích situováno založení první protialkoholní poradny v historických zemích devatenáctkrát do roku 1910 a jedenáctkrát do roku 1912. Z tohoto faktu je patrna inkonzistence jak u původních autorů samotných, tak u autorů na ně odkazujících i u autorů prameny citací neuvádějících. Největším problémem je, že Antonín Mareš a Jaroslav Skála nikdy a nikde neuvádějí zdroje, z kterých tato datování čerpali.

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

Diskuze

Kdo, jako první, zmátl celé generace odborníků i laiků nesprávným datováním? A zavedl dva různé chybné roky (1910 a 1912) vzniku brněnské protialkoholní poradny před první světovou válkou? Domníváme se, na základě námi prostudovaného materiálu, že původcem byl Antonín Mareš, který byl po druhé světové válce určitou dobu jak ústředním tajemníkem Československého abstinentního svazu (Dále ČAS) (Mareš 1980; Skála, 1984), tak v určité době i jednatelem (Mareš, 1947). S největší pravděpodobností Antonín Mareš publikoval nesprávné datum poprvé v roce 1970 (Mareš, 1970). V roce 1967 uveřejnil totiž práci, kde se o založení brněnské protialkoholní poradny před první světovou válkou vůbec nezmiňuje, uvádí pouze, že „15 května r. 1931 byla otevřena první veřejná protialkoholní poradna v Brně.“ (Mareš, 1967). Z tohoto jsme usoudili, že k této nesprávné informaci dospěl v rozmezí let 1967 – 1970, není nám známo jak.

Silné vazby na ČAS měl též Jaroslav Skála, podle vlastních slov již od druhé světové války, kdy se seznámil s jeho předsedou Janem Hořejším (Skála, 1997/1998) a později napsal článek, tehdy ještě jako medik, o setkání první poválečné valné hromady svazu (Skála, 1946). Tento článek mu vynesl delegátku a účast na protialkoholní konferenci v Bruselu v roce 1946 (Skála, 1997/1998). Kdy se seznámil s Antonínem Marešem se nám nepodařilo zjistit, o tom můžeme pouze spekulovat: bylo to již za druhé světové války, prostřednictvím Jana Hořejšího, nebo až po ní?

Jako spolupracující funkcionáři se setkali např. při obnovení Svazu národního zdraví 2. 4. 1948, kdy při volbách do jeho ústředního výboru byl Jaroslav Skála zvolen místopředsedou a Antonín Mareš členem. Zároveň získali i další funkce v této organizaci: Jaroslav Skála se stal předsedou zdravotního výboru a Antonín Mareš se ujal přípravy pro ústřední stavební družstvo (Svaz národního zdraví, 1948). Jaroslav Skála byl 25. 6. 1948 zvolen místopředsedou zemského ústředí ČASu pro Čechy (Zemské ústředí Čs. abstinentního svazu, 1948). I z hlediska této funkce je pravděpodobné, že měl kontakt m.j. s Antonínem Marešem. 24. června 1950 oba, společně s devíti dalšími zástupci ČASu, participovali na jeho likvidaci (oficiálně se jednalo o jeho „včlenění“ do Čsl. Červeného kříže), přičemž ústřední výbor ČASu byl zdegradován na abstinentní subkomisi při programové komisi

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

ČSČK a zaměstnancům ČASu bylo slíbeno převzetí do služeb ČSČK, „pokud pracovní a po stránce kádrové budou vyhovovat.“ (Ze zápisu o schůzi společné komise Čs. Červeného kříže a Čs. abstinentského svazu, 1950). Co se týče stránky nefunkcionářské, setkali se jako přednášející např. na konferenci o preventivním lékařství v Mariánských Lázních v roce 1948 (Konference preventivního lékařství, 1948), nebo na prvním celostátním sjezdu Společnosti pro racionální výživu v Karlových Varech v roce 1949 (Výživa národa zabezpečí zdraví, 1950). O jejich dalším kontaktu svědčí články Antonína Mareše v časopisu „Zápisy z Apolináře“, jehož odpovědným redaktorem byl Jaroslav Skála. Antonín Mareš zde publikoval celkem dvanáct prací, první v roce 1967 (Mareš, 1967) a poslední v roce 1984 (Mareš (3), 1984). O jejich vztahu svědčí i to, že Jaroslav Skála publikoval článek k osmdesátým pátým narozeninám Antonína Mareše (Skála, 1984).

Domníváme se, že na základě více než čtyřicetileté známosti a pod vlivem informací m.j.z článků, které Antonín Mareš poskytl pro „Zápisy z Apolináře“, Jaroslav Skála od něho převzal chybná datování vzniku první protialkoholní poradny v Brně. Zajímavé je, že v roce 1989 udává rozdílná data: 1910 (Skála (1), 1989) a 1912 (Skála (2), 1989), posléze pouze rok 1910 (Skála, 1997/1998; Skála, 2003). A to i přesto, že o Antonínu Marešovi bylo známo, že údaje, od něho pocházející, nejsou zcela spolehlivé, na což upozornila již v roce 1969 redakce „Protialkoholického Obzoru“, která Marešův článek otiskla s následující glosou: „I keď niektoré názory autora sa javia dnes zčasti prekonané a v niektorých pasážach sú menšie nepresnosti, resp. údaje nie sú doložené presnými dátami podla zvyklostí historiografie, uverejňujeme článok pre jeho mnohé zaujímavé a podnetné myšlienky.“ (Mareš, 1969). Domníváme se, i když je podepsána „redakce“, že tímto vzdělaným a kritickým posuzovatelem byl tehdejší šéfredaktor „Protialkoholického Obzoru“ Michal Turček. Jaroslav Skála tento článek znal, dokonce jej kompletně, i s upozorněním redakce „Protialkoholického Obzoru“ (v českém překladu) otiskl v „Zápisech z Apolináře“, přičemž dodal, že redakční rada „Zápisů z Apolináře“ plně souhlasí s poznámkou redakce „Protialkoholického Obzoru“ a „ze stejných důvodů článek v plném rozsahu přebírá.“ (Mareš, 1969 – 1970).

Dvě publikace Jaroslava Skály ((Skála, 1997/1998; Skála, 2003) jsou pak nejčastěji citovány jinými autory (celkem šestkrát). Navíc je pravděpodobné,

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

že tuto informaci od Jaroslava Skály převzali i ti autoři, kteří zdroj neuvádějí. Zajímavé je, že publikace (Skála (2), 1989), ve které situuje vznik brněnské poradny do roku 1912, nikde citována není. Autorita Jaroslava Skály poté zřejmě přispěla k tomu, že po správném datu založení brněnské poradny nebylo do dnešní doby pátráno.

Závěr

Kdy byla skutečně založena první protialkoholní poradna na půdě Čech, Moravy a Slezska?

S poukázáním na dobové prameny můžeme s naprostou jistotou konstatovat, že vznikla v květnu roku 1911 v Brně. O přesném datu se však dobové prameny rozcházejí. V námi nalezených zdrojích udávají dva první květen 1911 (Fürsorgestelle für Alkoholranke (1), 1911; Z poradny pro churavce – alkoholiky, 1911), dva osmý květen 1911 (Fürsorgestelle für Alkoholranke (2), 1911; Die Fürsorgestelle für Alkoholranke, 1911) a jeden zdroj udává pouze měsíc květen 1911 (Von der Fürsorgestelle für Alkoholranke, 1911.)

Jako první, již 25 dubna 1911 (Fürsorgestelle für Alkoholranke (1), 1911) informoval o chystaném otevření protialkoholní poradny prvního května 1911 v Brně „Zeitschrift für Kranken-und Humanitätsanstalten“ (Časopis pro nemocnice a humanitární ústavy). Časopis vydával v Opavě v jazyce německém Gustav Kürner, ve spolupráci s Vidní. V českém překladu: „Brno. (Poradna pro alkoholiky.) 1. května tohoto roku otevírá brněnská pobočka první rakouské protipijácké společnosti „Nephalia“, společně s brněnskou pobočkou Spolku dělníků – abstinentů protialkoholní poradnu. Jejím úkolem je poučováním zbavit osoby propadlé opilství jejich neřesti a přivést je opět ke spořádanému životu. Poradny tohoto druhu existují již v jiných zemích, kde rozvíjejí prospěšnou činnost, širokou veřejností otevřeně uznávanou. Význam těchto poraden oceňují zejména obce, ve kterých jejich činnost významně přispívá ke zlepšení finanční situace chudiny. Také v Brně byl plán založit protialkoholní poradnu našťestí přijat s plným pochopením a díky podpoře městské rady, okresní zdravotní pojišťovny a Dělnické úrazové pojišťovny je nyní otevření této poradny umožněno.“

Druhá zmínka (Fürsorgestelle für Alkoholranke (2), 1911) je velmi dů-

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

ležitá, neboť se v ní, jako v jediné, objevuje jméno zakládajícího lékaře poradny: „Protialkoholní poradna bude otevřena v pondělí osmého května ve Schmetterhofe, v prostorách vstřícně poskytnutých magistrátem. Ordinační hodiny jsou v pondělí a ve čtvrtek od půl páté do půl sedmé. Lékařské vedení má Dr. Hugo Deutsch. Veškeré žádosti adresujte na Protialkoholní poradnu, Altbrünnergasse, Schmetterhof 16, první poschodí. Zde je také možno vyžádat si informace o možných darech, které si tento nový podnik, odpovídající na naléhavé potřeby, plně zaslouhuje.“

Další dvě sdělení ((Die Fürsorgestelle für Alkoholkranke, 1911; Von der Fürsorgestelle für Alkoholkranke, 1911) se liší pouze udáním jiných ordinačních hodin, sice od půl šesté do sedmi odpoledne.

První, námi nalezenou zmínku v českém jazyce (Z poradny pro churavce – alkoholiky, 1911), uvádíme v původní podobě. „V Brně, Starobrněnské ulici č. 16, 1 patro, stává od 1. května veřejná bezplatná poradna pro ty, kdož požíváním kořalky, vína, neb i piva netoliko tělesně scházejí, nýbrž hlavně mravně. Že jed, obsažený v lihových nápojích, t. zv. alkohol, podkopává zdraví jednotlivce, toho netřeba dokazovati. Že pak piják bývá pravým nebezpečím pro ženu a děti, pro celý národ – kdož by o tom pochyboval, když si jen trochu všimá novinářských zpráv? Lékař poradny udílí úplně bezplatně porady, jak s pijany nakládati, aby se z nich stali opět řádní lidé. Kdo tedy v rodině své má pijana, přiveď jej do lékařské poradny shora uvedené. Poradní hodiny bývají pravid. v pondělí a ve čtvrtek od půl 6 do 7 hod. večer. Zejména matky dítek, jimž od otce-pijana hrozí nebezpečí mravní zkázy, nemeškejte a obraťte se na poradnu, pokud ještě možno otce napravit.“

Zde naše práce končí. Neděláme si čáku na prozkoumání všech historických pramenů k dané problematice se vztahujících; nepochybně nám některá fakta unikla. Další bádání jsou vítána a jistě budou velice přínosná. Nicméně jsme přesvědčeni, že cíle naší práce jsme dosáhli. Nyní nezbyvá než doufat, že správné datum otevření první protialkoholní poradny v historických zemích (Čechy, Morava, Slezsko), které se odehrálo v Brně v květnu 1911 pod vedením lékaře Huga Deutsche, si najde cestu do odborné i laické veřejnosti.

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

Poděkování patří Olze Pecinovské, která nám laskavě poskytla přístup k původním materiálům z bývalé Rehabilitační pobočky pro léčbu závislých žen v Lojovicích, především k „Zápisům z Apolináře“ a nepřímo Michalu Miovskému, který nás inspiroval po stránce metodologické svou publikací (Miovský, 2006).

Role autorů: Jindřich Mischa Nerad objevil diskrepance v datování; navrhl metodologický postup (cíl, metodu); provedl veškerá internetová zkoumání včetně kvalitativní analýzy a fixace získaných výsledků; provedl překlady z jazyka německého; spolupracoval při vyhledávání písemných a archivních materiálů, jejich digitalizaci, kvalitativní analýze a fixaci; je autorem finálního textu po stránce obsahové i formální. Ludmila Neradová spolupracovala při obstarávání písemných a archivních materiálů, jejich digitalizaci, kvalitativní analýze a fixaci; podílela se na formální úpravě textu; zkoumání stimulovala všetečnými otázkami.

Konflikt zájmů: Oba autoři bez konfliktu zájmů.

Role of the authors: Jindřich Mischa Nerad discovered discrepancies in dating; designed the methodological procedure (goal, method); carried out all internet research, including qualitative analysis and fixation of the obtained results; did the translations from the German language; cooperated in the search for written and archival materials, their digitization, qualitative analysis and fixation; is the author of the final text in terms of content and form. Ludmila Neradová cooperated in the search for relevant written and archival materials, their digitization, fixation and qualitative analysis; participated in the formal editing of the text; stimulated research with questioning everything.

Conflict of interests: Both authors no conflict of interests.

L i t e r a t u r a

Abstinenzpropaganda [online]. Neues Wiener Journal, Unparteiisches Tagblatt, 14, Mittwoch 10 Oktober 1906, 4658, s. 6. [cit. 2023-07-14]. Dostupné na internetu: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nwj&datum=19061010&seite=6&zoom=32>

Blajko, J.: Vznik a zánik protialkoholní léčebny Tuchlov v kontextu protialkoholního hnutí první republiky [online]. Praha: Bakalářská práce. Univerzita Karlova, 1. Lékařská fakulta, studijní program: Specializace ve zdravotnictví,

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

- studijní obor: Adiktologie – prezenční forma. Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šejvl, Ph.D., 2021. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internetu: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/126711/130302613.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bořecká, H.*: Analýza příčin vzniku závislosti na alkoholu u mužů a žen v Psychiatrické léčebně Červený Dvůr [online]. České Budějovice: Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce: PhDr. Edita Svobodová, 2014. [cit. 2022-08-03]. Dostupné na internetu: https://theses.cz/id/ipe1sh/BP_Boeck.pdf?lang=en
- Černý, M.*: Rozvoj léčby alkoholismu na historickém území Čech a Moravy, od druhé světové války, do konce 60. let 20. století, s fragmenty ze 70. a 80. let 20. století, založený na výzkumných rozhovorech s pamětníky: Arnoštka Matovou, Petrem Rieselem a Janou Novotnou [online]. Praha: Bakalářská práce. Univerzita Karlova, 1. Lékařská fakulta, studijní program: Specializace ve zdravotnictví, studijní obor: Adiktologie – prezenční forma. Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šejvl, 2016. [cit. 2022-08-22]. Dostupné na internetu: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/82490/BPTX_2015_1_11110_0_405834_0_171766.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Die Fürsorgestelle für Alkohol Kranke* [online]. Brünnner Morgenpost (Beilage zur Brünnner Zeitung), 46, 6. 5. 1911, 104, s. 2. [cit. 2022-08-26]. Dostupné na internetu: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:d9714100-e467-11e4-a475-005056827e51?page=uuid:1a1b1fc0-e72c-11e4-9ebc-005056825209>
- Dritter österreichischer Alkoholgegnertag in Salzburg. Die Trinkerfürsorge* [online]. Salzburger Wacht. Organ für das gesamte werktätige Volk im Kronlande Salzburg, 13, Montag 23 September 1912, 216, s. 1-3. [cit. 2023-05-04]. Dostupné na internetu: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=sbw&datum=19120923&seite=2&zoom=33> a dále.
- Duka, M.*: Historie a současnost záchytných protialkoholních stanic na území České republiky [online]. České Budějovice: Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Šemberová, CSc., 2011. [cit. 2023-05-04]. Dostupné na internetu: https://dspace.jcu.cz/bitstream/handle/123456789/20026/DIPLOMOVA_PRACE_MARTIN_DUKA%2c_1.8.2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Fürsorgestelle für Alkohol Kranke* (1) [online]. Zeitschrift für Kranken-und Humanitätsanstalten. Halbmonatsschrift für Bau, Betrieb und Verwaltung von Heil-, Pflege- und Kuranstalten, 1, 25. 4. 1911, 7, s. 12. [cit. 2022-08-26]. Dostupné na internetu: <https://ndk.cz/view/uuid:c4ae9028-4a61-4b19-975a-e63946e99adc?page=uuid:474877d0-4455-11e7-9385-005056822549>

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

- Fürsorgestelle für Alkoholranke* (2) [online]. Brüner Morgenpost (Beilage zur Brüner Zeitung), 46, 4. 5. 1911, 102, s. 2. [cit. 2022-08-26]. Dostupné na internetu: <https://ndk.cz/view/uuid:4e8f3510-e467-11e4-a475-005056827e51?page=uuid:9a0c39e0-e72b-11e4-a794-5ef3fc9bb22f>
- Hanzlíček, L.*: Protialkoholní boj u nás (heslo). In: Hanzlíček, L.: Psychiatrická encyklopedie, část věcná, díl V (P). Praha: Výzkumný ústav psychiatrický, Zprávy (28), 1982, s. 1576 – 1578
- Juráková, Y.*: Celostátní sjezd A-klubů ČR u příležitosti 50 výročí Apolináře [online]. Časopis pro právní vědu a praxi, 6, 1998, 1, s. 122-123. [cit. 2022-07-07]. Dostupné na internetu: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9186>
- Kalina, K.*: Developing the System of Drug Services in the Czech Republic [online]. Journal of Drug Issues, 37, 2007, 1, s. 181 – 204. [cit. 2023-05-13]. Dostupné na internetu: https://www.researchgate.net/publication/254121059_Developing_the_System_of_Drug_Services_in_the_Czech_Republic/link/55f7419f08ae07629dc35d30/download
- Kettnerová, L.*: Michal Miovský – Návykové látky užívá lidstvo snad od nepaměti [online]. Forum, časopis Univerzity Karlovy, ročník neuveden, 2016, sešit číslo 34, s. 10 – 11. [cit. 2022-08-22]. Dostupné na internetu: <https://www.tyden.cz/priloha/201704/58f8d2615f23a/forum-34-2016-cz-na-web-150dpi-58f9b3c210b39.pdf>
- Koch, J.*: Alkoholismus, jeho příčiny, průběh a léčba [online]. Brno: Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, vedoucí diplomové práce: PhDr. Alena Plšková, 2011. [cit. 2022-08-03]. Dostupné na internetu: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/18527/koch_2012_d_p.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Konařík, B.*: Zprávy spolkové. Ochrana lidu, 2, 1912, 2, s. 4
- Konference preventivního lékařství*. Zdravý lid, 28, listopad – prosinec 1948, 3-4, s. 19
- Mareš, A.*: Jednatelská zpráva o činnosti Čs. abstinentního svazu (k valné hromadě). Zdravý lid, 27, listopad – prosinec 1947, 3-4, s. 64 – 66
- Mareš, A.*: Mezinárodní protialkoholní kalendář. Zápisy z Apolináře, 17, 1967, 1, s. 1 – 14
- Mareš, A.*: Odpor proti alkoholismu v sociálních bojích. Protialkoholický Obzor, 4, 1969, 4, s. 112 – 114
- Mareš, A.*: Proti alkoholismu v sociálních bojích. Zápisy z Apolináře, 19, 1969-1970, 5-6, s. 130 – 134
- Mareš, A.*: Josef Hybeš, jeho působení v protialkoholním boji. Brno: Český abstinentní svaz, 1970, 1. vydání, s. 32

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

- Mareš, A.*: Historie lidového hnutí abstinentského v Československu – Morava, část II. Archiv Národního muzea: Abstinentský svaz, strojepis 1980, karton 1, svazek 9
- Mareš, A.*: Josef Hybeš, zakladatel českého lidového protialkoholního hnutí. Zápisy z Apolináře, 30, 1981, 4-5-6, s. 148 – 150
- Mareš, A.*: Ne padesát ale sedmdesát! Protialkoholický Obzor, 17, 1982, 5, s. 297 – 298
- Mareš, A.* (1): 100-letá tradice protialkoholní prevence v Československu. Zápisy z Apolináře, 33, 1984. 3-4-5-6, s. 141 – 142
- Mareš, A.* (2): Ne padesát ale sedmdesát. Zápisy z Apolináře, 33, 1984, 3-4-5-6, s. 142 – 144
- Mareš, A.* (3): Glosy doby. Zápisy z Apolináře, 33, 1984, 3-4-5-6, s. 147 – 150
- Mareš, A.*: Lidové protialkoholní hnutí v našich zemích. Protialkoholický Obzor, 21, 1986, 3, s. 191 – 192
- Městský dvojdům Schmetterhaus – Salmovský dům* [online]. Národní památkový ústav, Památkový katalog, katalogové číslo 1000147087, datum neuvedeno. [cit. 2023-07-25]. Dostupné na internetu: www.pamatkovykatalog.cz/mestsky-dvojdum-schmetterhaus-18793102.
- Miovský, M.*: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, s. 332
- Mrkosová, D.*: Svépomocná skupina Anonymních alkoholiků v konceptu léčby závislosti na alkoholu [online]. Praha: Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, studijní program: Speciální pedagogika, studijní obor: B SPPG, vedoucí práce doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D., 2015. [cit. 2022-08-22]. Dostupné na internetu: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/72661/BPTX_2013_1_11410_0_384369_0_163980.pdf?sequence=1
- Mužíková, M.*: Alkoholismus – historie a současnost [online]. Plzeň: Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra psychologie, specializace v pedagogice – výchova ke zdraví (2009 – 2012), vedoucí práce PhDr. Michal Svoboda, Ph.D., 2012. [cit. 2022-07-31]. Dostupné na internetu: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/3653/1/BP%20-%20Muzikova.pdf>
- Nechanská, B. – Mravčík, V. – Štastná, L. – Brožová, J.*: Uživatelé alkoholu a jiných drog ve zdravotnické statistice od roku 1959 [online]. Praha, Úřad vlády České republiky, Monografie č. 16, 2011, 244 s. [cit. 2022-07-18]. Dostupné na internetu: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/uzivatele_alkoholu_a_jinych_drog.pdf
- Personalien und Notizen. Fürsorgestelle für Alkoholranke* [online]. Monatsschrift für Ohrenheilkunde und Laryngo – Rhinologie, 46, 1912, 7, s. 887 – 888. [cit.

J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE

2023-05-04]. Dostupné na internetu: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=ohk&datum=1912&page=921&size=45> a dále.

Popov, P.: Z historie léčby alkoholismu v českých zemích [online]. Sborník z XI. celostátní konference Společnosti pro návykové nemoci a 44. konference sekce AT při ČLS JEP, Měřín 2. – 5. května 2005, úvodní příspěvek. *Adiktologie*, 5, 2005, S2, s. 234 – 241. [cit. 2023-05-13]. Dostupné na internetu: <https://adoc.pub/navydani-tohoto-isla-pispl-krajsky-uad-stedoeskeho-kraje-naa2a95c85c2a1806e9093daa3ce126dee99376.html>

Protialkoholní hlídka (1). *Nová kultura*, 4, 1910, 1(37), s. 16

Protialkoholní hlídka (2). *Nová kultura*, 4, 1910, 2(38), s. 33 – 36

Skála, J.: Lidová demokracie a ostrízlivění. *Zdravý lid*, 25, červen-červenec 1946, 9-10, s. 167

Skála, J.: Alkoholismus: Terminologie, diagnostika, léčba a prevence. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1957, s. 232

Skála, J.: 85 let se dožívá Antonín Mareš, velký bojovník a pamětník. *Zápisy z Apolináře*, 23, 1984, 3-4-5-6, s. 138

Skála, J.: ...až na dno!?! Praha: Avicenum/Zdravotnické nakladatelství, 1988, 4 přepracované a doplněné vydání, s. 139

Skála, J.: (1) A léta běží... *Zápisy z Apolináře*, 38, 1989, 1-6, s. 215 – 216

Skála, J.: (2) Organizace protialkoholní a protitoxikomanické péče u nás. In: Novotná, J. et al.: *Drogové závislosti včetně alkoholu*. Učební text. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, s. 7 – 10

Skála, J.: *Lékařův maraton (Ber a dávej)*. Místo vydání neudáno: Český spisovatel a.s. v nakladatelství Argo 1997/1998, s. 195

Skála, J.: Historie léčby závislosti v České republice [online]. In: Kalina, K. et al. (eds.): *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup 2*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, s. 91-96. [cit. 2022-07-31]. Dostupné na internetu: https://www.drogyinfo.cz/pdf/drogy_a_drog_zavislosti_dil2.pdf

Sobková, J. – Kudlová, P.: Dysfunkční chod rodiny – alkoholismus [online]. *Zdravotníci sobě*, odborný internetový časopis, 1, 2016, 5, s. 1 – 26. [cit. 2022-08-22]. Dostupné na internetu: https://zdravotnici-sobe.cz/wp-content/uploads/2016/04/Jana_Sobko_va.pdf

Staněk, L.: K dějinám organizovaného hnutí abstinentního na Moravě. *Vyšší Národ*, 4, 1924, 5-6, s. 86 – 88

Svaz národního zdraví. *Zdravý lid*, 27, duben-květen 1948, č.8-9, s.135 – 136

Svoboda, M.: Alkoholismus – staronový problém [online]. *Věda a život*, populární vědecký měsíčník, 32 (47), 4. 12. 1987, 12, s. 841 – 843. [cit. 2022-08-11]. Dostupné na internetu: <https://ndk.cz/view/uuid:510d4490-0887-11e6-83da-001018b>

**J. M. NERAD, L. A. B. NERADOVÁ / NESPRÁVNÉ DATOVÁNÍ
VZNIKU PRVNÍ PROTIALKOHOLNÍ PORADNY V HISTORICKÝCH
ZEMÍCH (ČECHY, MORAVA A SLEZSKO) PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU
VÁLKOU, JEHO ANALÝZA A REKTIFIKACE**

5eb5c?page=uuid:f4018700-089c-11e6-b598-5ef3fc9bb22f

Šejvl, J.: Vznik a vývoj prvních zařízení s léčebnými programy pro pacienty závislé na alkoholu v Českých zemích, na Moravě a Slezsku: analýza historického a institucionálního rámce a kontextu vzniku, vývoje a zániku těchto programů do roku 1945 [online]. Praha: Dizertační práce. Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN, vedoucí práce prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D., 2020. [cit. 2023-01-14]. Dostupné na internetu: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/119282/140085688.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Šmoldasová, J.: Závislost na alkoholu a jiné duševní poruchy vyvolané alkoholem [online]. Power Point prezentace, obrázek. č. 11, žádné další údaje neuvedeny. [cit. 2022-08-03]. Dostupné na internetu: <https://docplayer.cz/3373949-Zavislost-na-alkoholu-a-jine-dusevni-poruchy-vyvolane-alkoholem.html>

Viewegh, J.: Alkohol – Můj nepřítel. O životě a díle protialkoholního pracovníka Jana Novotného. Třebíč: Okresní národní výbor – Okresní protialkoholní sbor, 1967. s. 36

Von der Fürsorgestelle für Alkoholkranke [online]. Brünner Morgenpost (Beilage zur Brünner Zeitung), 46, 6.10.1911, 228, s.2. [cit. 2022-08-26]. Dostupné na internetu: <https://www.ndk.cz/view/uuid:ae9208e0-fe37-11e4-93b2-001018b5eb5c?page=uuid:c21e18d0-fe3d-11e4-9f08-005056825209>

Výživa národa zabezpečí zdraví. Zdravý lid, 29, leden 1950, 5, s. 87 – 88

Zemské ústředí Čs. abstinentního svazu. Zdravý lid, 28, září-říjen 1948, 1-2, s. 7

Ze zápisu o schůzi společné komise Čs. Červeného kříže a Čs. abstinentního svazu. Zdravý lid, 29, červenec – srpen 1950, 11-12, s. 184 – 186

Z poradny pro churavce – alkoholiky [online]. Brněnské noviny, ročník neudán, 6. 10. 1911, 228, strana 2. [cit. 2022-08-26]. Dostupné na internetu: <https://www.ndk.cz/view/uuid:d3523900-836a-11e3-a70e-005056822549?page=uuid:7a5737c0-86ac-11e3-a606-005056827e51>

Doručené do redakcie: 17. 9. 2023

Prijaté na publikovanie: 4. 12. 2023

Adresa autora: Jindřich Mischa Nerad, MD
e-mail: l.neradora@gmail.com